

TA'LIM-TARBIYA — INSON KO'RKI: SHAXS KAMOLOTINING IJTIMOIY-PEDAGOGIK ASOSLARI

*Jizzax viloyati Jizzax shahar
Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limiga qarashli
22-umumta'lim maktabi huquq-tarbiya fani o'qituvchisi
Sariboyeva Muhayyo Xo'jamurotovna*

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'lim va tarbiyaning shaxs kamolotidagi o'rni, ularning o'zaro uzviy aloqadorligi hamda yosh avlodni ma'naviy-axloqiy jihatdan yetuk, intellektual salohiyatli va ijtimoiy mas'uliyatli etib shakllantirishdagi ahamiyati ilmiy-pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Shuningdek, oila, ta'lim muassasasi va ijtimoiy muhitning shaxs tarbiyasiga ta'siri hamda ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirishning muhim yo'nalishlari yoritiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, shaxs kamoloti, pedagogik jarayon, ma'naviy-axloqiy rivojlanish, ijtimoiy muhit, kompetensiya, barkamol avlod.

Аннотация. В данной статье с научно-педагогической точки зрения анализируется роль образования и воспитания в развитии личности, их взаимосвязь и значение в формировании молодого поколения, обладающего духовно-нравственной зрелостью, высоким интеллектуальным потенциалом и социальной ответственностью. Кроме того, освещается влияние семьи, образовательных учреждений и социальной среды на воспитание личности, а также рассматриваются основные направления совершенствования процесса обучения и воспитания.

Ключевые слова: образование, воспитание, развитие личности, педагогический процесс, духовно-нравственное развитие, социальная среда, компетенция, гармонично развитое поколение.

Abstract. This article analyzes the role of education and upbringing in personal development, their interrelationship, and their significance in shaping a younger generation characterized by spiritual and moral maturity, strong intellectual potential, and social responsibility from a scientific and pedagogical perspective. It also examines the influence of the family, educational institutions, and the social environment on personal development, as well as highlighting key areas for improving the educational and upbringing process.

Keywords: education, upbringing, personal development, pedagogical process, spiritual and moral development, social environment, competence, well-rounded generation.

Kirish

Inson kamoloti va jamiyat taraqqiyotini ta'minlovchi muhim omillardan biri ta'lim va tarbiya tizimidir. Ta'lim shaxsning ilmiy bilimlari, amaliy ko'nikmalari va intellektual salohiyatini rivojlantirishga xizmat qilsa, tarbiya uning ma'naviy-axloqiy fazilatlarini, dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlari va xulq-atvor me'yorlarini shakllantiradi. Shu jihatdan ta'lim va tarbiya bir-birini to'ldiruvchi, shaxsning har tomonlama rivojlanishini ta'minlovchi yaxlit pedagogik jarayon hisoblanadi.

“Ta'lim-tarbiya — inson ko'rki” tamoyili insonning haqiqiy qadri uning tashqi ko'rinishi bilan emas, balki bilimi, tafakkuri, odob-axloqi, ma'naviy dunyosi va jamiyat oldidagi mas'uliyati bilan belgilanishini anglatadi. Mazkur yondashuv yosh avlodni har tomonlama kamol toptirish, ularda mustaqil fikrlash, ijtimoiy faollik va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat tuyg'ularini rivojlantirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Asosiy qism

Ta'lim va tarbiyaning nazariy-pedagogik mohiyati

Pedagogika fanida ta'lim va tarbiya shaxsni rivojlantirishga yo'naltirilgan o'zaro bog'liq jarayonlar sifatida talqin etiladi. Ta'lim orqali inson muayyan fan sohalariga oid bilimlarni egallaydi, tahliliy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Tarbiya esa ushbu bilim va qobiliyatlarning ijtimoiy mas'uliyat, axloqiy mezonlar hamda insonparvarlik tamoyillari asosida namoyon bo'lishiga ko'maklashadi.

Ta'limning samaradorligi faqat o'zlashtirilgan bilimlar hajmi bilan emas, balki ularni amaliy faoliyatda qo'llash, mustaqil qaror qabul qilish va yangi vaziyatlarga moslashish imkoniyatlari bilan ham belgilanadi. Tarbiyaning samaradorligi esa shaxsning kundalik xatti-harakatlari, boshqalarga munosabati, mas'uliyat hissi va axloqiy tanlovlarida namoyon bo'ladi.

Shu sababli ta'lim-tarbiya jarayonida bilim berish bilan bir qatorda, o'quvchilarda halollik, adolat, mehnatsevarlik, bag'rikenglik, vatanparvarlik va o'zaro hurmat kabi fazilatlarni shakllantirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Shaxs kamolotida oila va ta'lim muassasasining o'rni

Shaxsning ma'naviy-axloqiy rivojlanishi, avvalo, oilada boshlanadi. Oiladagi sog'lom psixologik muhit, ota-onalarning shaxsiy namunasi, farzand bilan muloqot

qilish madaniyati va oilaviy qadriyatlarga munosabat bolaning dunyoqarashi shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Farzandlarda kattalarga hurmat, kichiklarga

g'amxo'rlik, mehnatga mas'uliyat bilan yondashish va o'zaro yordam kabi fazilatlarni rivojlantirishda oilaviy tarbiyaning ahamiyati katta.

Ta'lim muassasasi esa mazkur tarbiyaviy jarayonni tizimli ravishda davom ettiradi. O'qituvchi o'quvchilarga bilim berish bilan birga, ularning ijtimoiy faolligi, muloqot madaniyati, mustaqil fikrlashi va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Pedagogning kasbiy mahorati, pedagogik odobi va individual yondashuvi ta'lim-tarbiya samaradorligini belgilovchi muhim omillardandir.

Oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi izchil hamkorlik bolaning rivojlanishiga qo'yiladigan talablarning uyg'unligini ta'minlaydi. Bunda mahalla va keng ijtimoiy muhit bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish ham tarbiyaviy ishlarning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim sharoitida tarbiyaning dolzarbligi

Globalashuv va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi yosh avlod tarbiyasiga yangicha yondashuvlarni talab etmoqda. Bugungi kunda o'quvchilarning axborotni izlash, saralash, tahlil qilish va uning ishonchligini baholash ko'nikmalarini shakllantirish bilan bir qatorda, ularda axborot madaniyati va raqamli mas'uliyatni rivojlantirish ham muhimdir.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda o'quvchini ta'lim jarayonining faol ishtirokchisi sifatida shakllantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Muammoli ta'lim, loyihaviy faoliyat, hamkorlikda o'qitish va refleksiv yondashuvlar o'quvchilarning bilimlarni ongli o'zlashtirishi, mustaqil qaror qabul qilishi va o'z faoliyatini tahlil etishiga yordam beradi.

Biroq ta'lim jarayonining texnologik jihatdan takomillashuvi tarbiyaviy faoliyatning ahamiyatini kamaytirmaydi. Aksincha, bilim va texnologiyalardan samarali foydalanish uchun insonda axloqiy mas'uliyat, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy ong rivojlangan bo'lishi zarur. Demak, zamonaviy ta'limning asosiy maqsadlaridan biri nafaqat bilimli, balki ma'naviy yetuk va jamiyat hayotida faol ishtirok eta oladigan shaxsni shakllantirishdan iborat.

Ta'lim-tarbiya samaradorligini oshirish yo'llari

Ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish uchun bir qator pedagogik va tashkiliy omillarga e'tibor qaratish lozim. Jumladan:

- ta'lim mazmunini zamonaviy ilmiy yutuqlar va ijtimoiy ehtiyojlar bilan uyg'unlashtirish;

- o'quvchilarda mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish;

- milliy va umuminsoniy qadriyatlarni tarbiyaviy faoliyatga izchil singdirish;

- pedagoglarning kasbiy kompetensiyasi va metodik mahoratini muntazam oshirish;

- oila, ta'lim muassasasi va mahalla o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash;

- o'quvchilarda kitobxonlik, axborot madaniyati va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish.

Mazkur yo'nalishlarning izchil amalga oshirilishi ta'lim-tarbiya jarayonining sifatini oshirish, yoshlarning shaxsiy salohiyatini ro'yobga chiqarish va ularni ijtimoiy hayotga tayyorlash uchun zarur shart-sharoit yaratadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ta'lim va tarbiya shaxs kamolotining o'zaro uzviy bog'liq tarkibiy qismlari bo'lib, insonning intellektual, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ta'lim orqali egallangan bilimlar tarbiyaviy qadriyatlar bilan uyg'unlashgandagina shaxsning jamiyat oldidagi mas'uliyati, axloqiy pozitsiyasi va ijtimoiy faolligi izchil rivojlanadi.

Shu nuqtayi nazardan, ta'lim-tarbiya jarayonini faqat bilim berish bilan cheklab qo'ymasdan, uni insonparvarlik, ma'naviyat, axloqiy mas'uliyat va mustaqil tafakkurni shakllantirishga yo'naltirish zarur. Oila, ta'lim muassasasi va jamiyatning o'zaro hamkorligi esa ushbu maqsadga erishishning muhim shartidir.

Demak, "Ta'lim-tarbiya — inson ko'rki" g'oyasi shaxsning haqiqiy kamoloti uning bilim darajasi va ma'naviy fazilatlarini uyg'unligida namoyon bo'lishini ifodalaydi. Bilimli, odobli, mas'uliyatli va yuksak ma'naviyatli avlodni tarbiyalash jamiyat taraqqiyoti hamda kelajak farovonligining muhim asosidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son.

2. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. Yangi tahrir. 2023-yil.

3. Avloniy, A. Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent.

4. Pedagogika faniga oid darsliklar va o'quv-uslubiy qo'llanmalar. Mualliflar: Saribayeva M. Bo'robayeva. M. Odilova Sh.